

๑. ยมกวกค วณณา ฯ

*****

๑. จกขุपालตุเถรวตุถุ ฯ [๑]

มโนปฺพพุงคมา	ชมฺมา	มโนเสฏฺฐา	มโนมยา,
มนสา	เจ ปทฺฐุเจน	ภาสติ	วา กโรติ
ตโต	นํ ทุกฺขมเนวติ	จกฺกํ	ว วหโต ปทฺนฺติ ฯ

อัยํ ชมฺมเทสฺนา กตฺถ ภาสิตาติ ฯ “สาวตฺถิยํ ฯ “กํ อารพฺภาติ ฯ “จกฺขุपालตุเถริ ฯ

สาวตฺถิยํ กิร มหาสุวณฺโณ นาม กุณฺณพิโก อโหสิ อฑฺโฒ มหฺทฺชโน มหาโกโค อปฺตฺตโก ฯ โส เอกทิวสํ นหฺนตฺตํ คฺนฺตฺวา นหาตฺวา อากฺจฺนฺโต อนฺตรามคฺเค สมฺปนฺนสาขํ เอกํ วนปฺปตี ทิสฺวา, “อัยํ มหฺสกฺขาย เทวตฺย ปฺริคฺคหิตฺโต ภวิสฺสตีติ ตสฺส เหมจฺจาภาคํ โสชาเปตฺวา ปาการปฺริกฺเขปํ การาเปตฺวา วาลุกํ โอกิราเปตฺวา ชชปตํ อุสฺสาเปตฺวา วนปฺปตี อลงฺกริตฺวา “ปฺตฺตํ วา ชีตฺริ วา ลภิตฺวา ตุมฺหากํ มหาสกฺการํ กิรฺสฺสามีติ ปตฺถนํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

อถสฺส ภริยาย กุจฺฉิยํ กพฺโภ ปตฺติจฺจาสิ ฯ โส ตสฺสา กพฺภ- ปฺริหารํ อทาสิ ฯ สา ทสฺมาสจฺเจยน ปฺตฺตํ วิชายิ ฯ เสฏฺฐิ อตฺตนา ปาลิตํ วนปฺปตี นิสฺสาย ลทฺชตฺตา ตสฺส “ปาโลติ นามํ อกาสิ ฯ อปรภาเค อณฺณํ ปฺตฺตํ ลภิ ฯ ตสฺส “จฺลฺลปาโลติ นามํ กตฺวา,

๑. จกขุपालตเถรวคถ ๔

อิตรสฺส “มหาปาโลติ นามิ กริ ๗ เต วยปฺตเต ฌรพฺนฺชเนน
พฺนฺธิสฺส ๗ อปรภาเค มาตาปิตโร กาลมกํสฺส ๗ สพฺพํ โภกํ ทฺวินฺนํเยว
วิเวรฺสํ ๗

ตสฺมี สมเย สตุถา ปวตฺติตปวรฺชมฺมจกฺโก อนุปฺพุเพน คนฺตฺวา,
อนาถปฺณฺทิกมฺหาเสฏฺฐิณา จตฺตฺปฺปญฺจาสโกฏฺฐิณํ วิสฺสชฺเชตฺวา การิตे
เชตฺวณมฺหาวิหารे विहरति; มหาชนํ सकुम्भके ज मोक्षमकुके ज
पतिगुजाप्यमानो ७ तदाकतो हि “मातिपक्षतो अस्तिद्या पतिपक्षतो
अस्तिद्याति त्थेवอस्तिद्यातिकुलसहसฺเสहि การिते निโครम्महाวิหาร
เอกमेव वसुसवासि वसि, อนาถปฺณฺทิกेण การिते เชตฺวณมฺหาวิหาร
เอกฺกณฺวิสติ, วิสาขาย สตุตฺวิสติโกฏฺฐิณปฺริจฺจาเคน การिते ปุพฺพพาราเม
ณ วสฺสวาเสติ ทฺวินฺนํ กุลานํ कुณฺมหนฺตํ ปฏฺิจจ สวตฺถิ
นิสฺสาย ปญฺจวิสติ วสฺสวาเส วสि ๗ อนาถปฺณฺทิกोปี วิสาขายปี
มหาอุปาสิกา นิพฺพุทฺธิ ทิวสฺสฺส ทฺเว วาเร ตถาคตฺสฺส อุปฺภูจฺจํ
คจฺจนฺตฺติ ๗ คจฺจนฺตา จ “ทฺหฺรสามเณฺรา โน หตฺเถ โอโลเกสฺสฺสนฺตีติ
ตฺถจฺจนฺตฺตา น คตฺตฺพุพฺพา: ปุเรภตฺตํ คจฺจนฺตา ขาทฺนียาทินิ
คาหาเปตฺวา คจฺจนฺตฺติ, ปจฺจมาภตฺตํ ปญฺจ เกสฺชฺชานิ อฏฺฐจ จ
ปานานิ ๗ นิเวสเนสฺส ปน เตสํ ทฺวินฺนํ ทฺวินฺนํ ภิกฺขุสฺสฺสฺสํ นิจฺจํ
ปญฺญตฺตฺวานวาสานานิ โหนฺติ ๗ อนฺนปानเกสฺชฺเชสฺส โย ยํ อิจฺฉติ,
ตฺสฺส ตํ ยถิจฺฉิตฺตฺตฺเมว สมฺปชฺชติ, เตสฺส อนาถปฺณฺทิกेण เอกमेव
ทิวสํ สตุถาริ ปญฺโห น ปุณฺณิตฺตฺตฺพุโพ ๗ โส กิร “ตถาคโต

๑. จกขุपालตเถรวาทถุ ๕

พทุฐฐุมมาโล ขตติยฐุมมาโล ‘พหุปกาโร เม คหปตีติ มยหํ
ธมมํ เทเสนุโต กิลเมยยาติ, สตถริ อธิมตฺตสิเนเหน ปญหํ น
ปฺจฉติ ฯ สตถา ปน ตสฺมี นิสินฺนมตฺเตเยว “อัยฺ เสฏฺฐิ มํ
อรกฺขิตพฺพภูจฺจเน รกฺขติ, อหํ หิ กปฺปสฺตสหสฺสาธิกานิ จตฺตาริ
อสงฺเขยฺยานิ อลงฺกตปฺปฏฺยตฺตํ อตฺตโน สีลํ ฉินฺทิตฺวา อกฺขิณิ
อุปฺปาญฺเจตฺวา หทยมํสํ อุพฺพตฺเตตฺวา ปาณสมํ ปุตฺตทาริ ปริจฺจชิตฺวา
ปารมิโย ปุเรนุโต ปเรสํ ธมฺมเทสนตฺถเมว ปุเรสึ, เอส มํ
อรกฺขิตพฺพภูจฺจเน รกฺขตีติ เอกํ ธมฺมเทสนํ กเถสิเยว ฯ

ตทา สาวตฺถิยํ สตฺต มนุสฺสโกฏฺฐิโย วสนฺติ ฯ เตสุ สตฺถ
ธมฺมกถํ สุตฺวา ปญฺจโกฏฺฐิมตฺตา มนุสฺสา อริยสาวกา ชาตา,
เทวโกฏฺฐิมตฺตา ปุถุชฺชนา ฯ เตสุ อริยสาวกานํ เทวเยว กิจฺจานิ
อเหตุํ: ปุเรกตฺตํ ทานํ เทนฺติ, ปจฺฉนากตฺตํ คนฺธมาลาทิหตฺถา
วตฺถเกสชฺชปानกาที กหาเปตฺวา ธมฺมสฺสวณตฺถาย กจฺฉนฺติ ฯ

อเถกทิวสํ มหาปาโล อริยสาวเก คนฺธมาลาทิหตฺถे วิหาริ
กจฺฉนฺเต ทิสฺวา, “อัยฺ มหาชโน กุหิ กจฺฉตีติ ปฺจฉิตฺวา,
“ธมฺมสฺสวณายาติ สุตฺวา, “อหํปี คมิสฺสามิติ, คนฺธวา สตฺถาริ
วณฺทิตฺวา ปริสฺปริยฺนเต นิสิทิ ฯ

พทุฐธา จ นาม ธมมํ เทเสนุตา, สรรณสีลปพพชชาทินํ
อุปนีสฺสยํ โอลเกตฺวา อชฺฉมาสยวเสน ธมมํ เทเสนฺติ; ตสฺมา
ตํทิวสํ สตฺถา ตสฺส อุปนีสฺสยํ โอลเกตฺวา ธมมํ เทเสนุโต
อนุพฺพุพิกถํ กเถสิ ฯ เสยฺยถิทํ ? ทานกถํ สีลกถํ สกฺคกถํ กามานํ

๑. จกขุपालตฺเถรวตฺถ ๖

อาทึนว์ โอการึ สงฺกิลลํ เนกขมฺเม อานิสฺสํ ปกาเสสิ ฯ ตํ สุตฺวา
มหาปาโล กุญฺญพิโก จินฺเตสิ “ปรโลกํ กจฺจนฺตํ ปุตุตฺตโร วา
โภคา วา นานุกจฺจนฺติ, สรีร์ปี อุตฺตนา สทฺธิ น กจฺจติ; ก็
เม ฆราวาเสน, ปพฺพชิสฺสามิติ ฯ โส เทสนาปริโยसाने สตุถารึ
อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ ฯ อถ นํ สตุถา “นตฺถิ เต โภจิ
อาปฺุจฺฉิตพฺพยุตฺตโก ฌาตีติ อาห ฯ “กนิฏฺฐภาตา เม อตฺถิ ฆนฺเตติ ฯ
“เตนหิ ตํ อาปฺุจฺฉาหิติ ฯ โส “สาธฺฐติ สมปฺุจฺฉิตฺวา สตุถารึ
วณฺทิตฺวา เคหํ คนฺตฺวา กนิฏฺฐํ ปกฺโกสาเปตฺวา “ตาท ยํ อิมสฺมิ
กุเล สวิญญานกาวิญญานกํ ฐนํ กิณฺจิ อตฺถิ, สพฺพนฺตํ ตว ภาโร,
ปฺุจฺฉาหิ นนฺติ ฯ “คฺุมฺเห ปน สามิติ ฯ “อหํ สตุถุ สนฺติเก
ปพฺพชฺชิสฺสามิติ ฯ “ก็ กเถสิ ภาติก; ตวํ เม มาตริ มตาย มาตา วिय,
ปีตริ มเต ปีตา วिय ลทฺุโ, เคเห โว มหาวิภโว, สกฺกา เคหํ
อชฺฉาวสนฺเตเหว ปฺุญฺญานิ กาทฺุ; มา เอวมกตฺถาติ ฯ “ตาท มยา สตุถุ
ชมฺมเทสนา สุตฺวา, สตุถารา หิ สณฺหสฺสุมํ ติลกฺขณํ อาโรเปตฺวา
อาทิมชฺฉปริโยसानกฺลฺยาณชฺโม เทสิโต ฯ น สกฺกา โส อการมชฺฉ
ปฺุเรตฺุ; ปพฺพชฺชิสฺสามิ ตาตาติ ฯ “ภาติก ตฺรณฺาปีจ ตาว, มหฺลลกฺกาเล
ปพฺพชฺชิสฺสธาติ ฯ “ตาท มหฺลลกฺสฺส หิ อตฺตโน หตฺถปาทาปี
อนสฺสวา โหนฺติ, น วเส วตฺตนฺติ, กิมงฺกํ ปน ฌาตกา, สุวาทํ
ตว วจฺนํ น กโรมิ, สมณปฺุจฺฉิตฺตี ปฺุเรตฺุสามิ,

ชราชชฺชริตา โหนฺติ   หตฺถปาทา อนสฺสวา
ยสฺส, โส วิหตฺตฺถาโม   กถํ ชมฺมํ จริตฺุสฺสติ,

๑. จกขุपालตฺเถรวตฺถ ๘

วตฺเต, ปณฺทิตมนุสฺสา “วสฺสวาลํ เสนาสนํ ปฺริเยสนฺติ ภาทฺนตฺติ
ลตฺวา “ภนฺเต สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อิทฺ วเสยฺยํ; มยํ
สรณฺสฺส ปตฺติจฺจาย, สีลานิ คณฺเหยฺยามาติ อากฺขฺ ๗ เตปิ “มยํ
อิมานิ กุลานิ นิสฺสาย, ภวานิสฺสรณํ กริสฺสามาติ อธิวเสสฺสุ ๗ มนุสฺสา
เตสํ ปฏฺิณฺณํ คเหตุวฺา วิหารํ ปฏฺิขคฺคิตฺวา รตฺติจฺจานทิวาจฺจานานิ
สมปาเทตฺวา อทฺสฺ ๗ เต นิพฺพุทฺธิํ ตเมว คามํ ปิณฺฑทฺาย ปวิสฺนฺติ ๗
อถ เน เอโก เวชฺโซ อฺุปลงฺกมิตฺวา, “ภนฺเต พฺหุณฺนํ วสนฺนฺจฺจาน
อผาสฺกํปิ นาม โหติ, ตสฺมี อฺุปลฺนฺเน, มยํ กเถยฺยถ; ฆอสฺซํ
กริสฺสามีติ ปวารสฺสิ ๗

เถโร วสฺสฺปนฺายิกาทิวเส เต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา ปุจฺฉิ
“อาวฺโส อิมํ เตมาสํ กตฺตีหิ อิริยาปเถหิ วีตินาเมสฺสธฺาติ ๗ จตฺุหิ
ภนฺเตติ ๗ “กึ ปเนตํ อาวฺโส ปฏฺิรฺูปํ, นนฺ อฺุปลมฺตฺเตหิ ภวิตฺพุพฺ ?
มยํ หิ ธรรมานสฺส พุทฺธสฺส สนฺติกา กมฺมจฺจฺจานํ คเหตุวฺา อากฺตา,
พุทฺธา จ นาม น สกฺกา สเจเน อาราเชตฺุ, กลฺยฺาณชฺุฆาตฺเยน
เหเต อาราเชตฺุพฺวา, ปมฺตฺตสฺส จ นาม จตฺุตาโร อปฺายา
สกเคหสฺทิสฺา, อฺุปลมฺตฺตา โหถาวฺโสติ ๗ “ตฺุมเห ปน ภนฺเตติ ๗
“อหํ ตีหิ อิริยาปเถหิ วีตินาเมสฺสธฺามิ, ปฏฺิจฺฉี น ปสาเรสฺสธฺามิ
อาวฺโสติ ๗ “สาธฺุ ภนฺเต, อฺุปลมฺตฺตา โหถาติ ๗

เถรสฺส นินฺทํ อโนกฺกมฺนตฺสฺส, ปจฺมมาเส อตฺติกฺกนฺเต, อกฺขิโรโค
อฺุปลฺชฺชิ ๗ ฉิทฺุทฺทจฺจโต อฺุทกฺธาธา วิย อฺุกฺขิหิ ฐาธา ปคฺคฺมรฺนฺติ ๗
โส สพฺพรตฺตี สมณชฺมมํ กตฺวา, อรฺุณฺคคฺคฺมเน คพฺภํ ปวิสฺสิตฺวา นิสฺสีติ ๗

๑. จกขุपालตฺเถรวคฺค ๕

ภิกขุ ภิกขาจารเวลาย เถรสฺส สนฺติกัំ คนฺตฺวา “ภิกขาจารเวลาย
ภนฺเตติ อหํสุ ฯ “เตนหาวิโส คณฺหถ ปตฺตจิวฺรนฺติ อตฺตโน ปตฺตจิวํ
คาหาเปตฺวา นิภขมิ ฯ ภิกขุ ตสฺส อกฺขี ปคฺขรณฺเต ทิสฺวา “กิเมตํ
ภนฺเตติ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ “อกฺขี เม อาวุโส วาตา วิชฺฌนฺตีติ ฯ “นฺนุ
ภนฺเต เวชฺเชมนฺห ปวาริตา, ตสฺส กถเยยามาติ ฯ “สาธาวุโสติ ฯ
เต เวชฺชสฺส กถยีสฺสุ ฯ โส เตลํ ปจิตฺวา เปเสติ ฯ เถโร นาสาย
เตลํ อาสิญฺจนฺโต นิสนฺนโก ว อาสิญฺจิตฺวา อนฺโตคามํ ปาวิสิ ฯ
เวชฺโซ ทิสฺวา อห “ภนฺเต อยฺยสฺส กิร อกฺขี วาโต วิชฺฌตีติ ฯ
“อาม อุปาสกาทิ ฯ “ภนฺเต มยา เตลํ ปจิตฺวา เปสิตํ, นาสาย
โว อาสิตฺตฺนฺติ ฯ “อาม อุปาสกาทิ ฯ “อิทานิ กิทิสนฺติ ฯ “รฺชเตว
อุปาสกาทิ ฯ เวชฺโซ “มยา เอกวารเนว วูปสมนฺตํ เตลํ ปหิตํ,
กิณฺนุ โข โรโค น วูปสนฺโตติ จินฺเตตฺวา “ภนฺเต นิสีทิตฺวา
โว อาสิตฺตํ, นิปฺชชิตฺวาติ ปุจฺฉิ ฯ เถโร ตฺถุหิ อโหสิ; ปฺนปฺปฺนํ
ปุจฺฉิยมาโนปี น กถสิ ฯ โส “วิหารํ คนฺตฺวา วสนฺนฺจฺฉานํ
โโอลเกสฺสามิติ จินฺเตตฺวา “เตนหิ ภนฺเต กจฺจถาติ เถรํ
วิสฺสชฺเชตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา เถรสฺส วสนฺนฺจฺฉานํ โโอลเกนฺโต
จกฺกมนนีสีทฺนฺจฺฉานเมว ทิสฺวา สยฺนฺจฺฉานํ อทิสฺวา “ภนฺเต
นิสนฺนเนหิ โว อาสิตฺตํ, นิปฺปฺนเนหิติ ปุจฺฉิ ฯ เถโร ตฺถุหิ อโหสิ ฯ
“มา ภนฺเต เอวมกตฺถ; สมณฺชโม นาม, สรีเร ยาเปนฺเต,
สกกา กาคฺคํ; นิปฺชชิตฺวา อาสิญฺจถาติ ปฺนปฺปฺนํ ยาจิ ฯ “กจฺฉาวุโส,

๑. จกฺขุपालตฺเถรวตฺถ ๑๐

มนฺเตตฺวา ชานิสฺสามีติ ฯ เถรสฺส จ ตตฺถ เนว ภาตี น สาลโหิตา
อตุถิ, เกน สทฺธิ มนฺเตยฺย ? กรชกาเยน ปน สทฺธิ มนฺเตนฺโต
“วเทหิ ตาว อาวุโส ปาลิต, กิ อกฺขิ โอลเกสฺสสิ อูทาหุ
พฺพุทธฺสาสนํ ? อนมตฺคฺคฺสมิ หิ สํสํวณฺณฺญฺว ตว อกฺขิกานฺสฺส คณฺนา
นตฺถิ, อนเกานิ ปน พฺพุทธฺสฺตานิ พฺพุทธฺสฺสฺตานิ อตีตานิ; เตสฺ
เอกพฺพุทฺโธปิ น ปริจฺฉินฺโน, อิทานิ อิมํ อนฺโตวสฺสํ ตโย มาเส
น นิปฺชชิสฺสามีติ เต มานสํ พฺพุทฺธํ; ตสฺมา จกฺขุณิ เต นสฺสนฺตุ
วา ภิชฺชนฺตุ วา; พฺพุทธฺสาสนเมว ชาเรหิ, มา จกฺขุณฺตี ญฺตกาเย
โอยทฺนโต อีมา คธา อภาสิ

“จกฺขุณิ หายนฺตุ มมายิตานิ,
โสทานิ หายนฺตุ, ตเถว เทโห,
สพฺพมฺปิทํ หายตุ เทหนิสฺสฺสิตํ;
กึการณฺา ปาลิต ตฺวํ ปมฺชชฺสิ ฯ
จกฺขุณิ ชีรฺนฺตุ มมายิตานิ,
โสทานิ ชีรฺนฺตุ, ตเถว กาโย,
สพฺพมฺปิทํ ชีรฺตุ กายนิสฺสฺสิตํ;
กึการณฺา ปาลิต ตฺวํ ปมฺชชฺสิ ฯ
จกฺขุณิ ภิชฺชนฺตุ มมายิตานิ,
โสทานิ ภิชฺชนฺตุ, ตเถว รฺูป,

๑. จกขุपालตเถรวตถุ ๑๒

มา จินตยิตถ, มย โว ปฏิกขกิสสามาติ เถโร อสุสาเสตวา
กตตพพยตตกั วตตปฏิวตตัม กตวา คามัม ปวิสีสุ ฯ มนุสสา เถโร
อทิสวา “ภนฺเต อมฺหากัม อโยโย กุหินฺติ ปุจฺฉิตฺวา ตัม ปวตฺตี
สุตฺวา ยากุํ เปเสตฺวา สยัม ปิณฺฑปาตัม อาทาย กนฺตฺวา
เถโร วนฺทิตฺวา ปาทมฺเเล ปวณฺณมานา โรทิตฺวา “มยฺ ภนฺเต
ปฏิกขกิสสาม, ตุมฺเห มา จินตยิตถาติ สมฺมสุสาเสตฺวา ปกุกมฺอิสฺสุ ฯ
ตโต ปฏฺจาย นินฺพทฺธํ ยากุกตฺตัม วิหารเมว เปเสนฺติ ฯ เถโรปี
อิตเร สญฺจิกิกฺขุ นินฺนตฺโร โอวทติ ฯ เต ตสฺโสวาทเ จตฺวา
อุปกุกฏฺจาย ปวารณฺยา, สพฺเพ ว สห ปฏฺอิสฺมภิทาหิ อรหตฺตัม
ปาปุณฺณิสฺสุ, วุตถวสุสา จ ปน สตถาริํ ทญฺจุกามา หุตฺวา เถโร
อาหํสฺสุ “ภนฺเต สตถาริํ ทญฺจุกามมฺหาติ ฯ เถโร เตสํ วจฺนํ สุตฺวา
จินฺเตสิ “อหํ ทพฺพโล, อนฺตรามคฺเค จ อมฺนุสฺสปริกฺคหิตา อญฺวี
อตฺถิ, มยิ เอเตหิ สทฺธิํ กจฺจนฺเต, สพฺเพ กิลมฺิสฺสนฺติ, ภิกฺขุปี
ลภิตุํ น สกฺขิสฺสนฺติ, อิมे ปุเรตฺรเมว เปเสตฺสามิตี ฯ อถ เน
อาห “อาวฺโส ตุมฺเห ปุโรโต กจฺจถาติ ฯ “ตุมฺเห ปน ภนฺเตติ ฯ
“อหํ ทพฺพโล, อนฺตรามคฺเค จ อมฺนุสฺสปริกฺคหิตา อญฺวี อตฺถิ,
มยิ ตุมฺเหหิ สทฺธิํ กจฺจนฺเต, สพฺเพ กิลมฺิสฺสถ, ตุมฺเห ปุโรโต
กจฺจถาติ ฯ “มา ภนฺเต เอวํ กิริตฺถ, มยฺ ตุมฺเหหิ สทฺธิํเยว
คมฺิสฺสามาติ ฯ “มา โว อาวฺโส เอวํ รุจฺฉิตฺถ, เอวํ สนฺเต มยฺหํ
อผาสฺกั ภวิสฺสตี, มยฺหํ กนฺนิฏฺโฐ ตุมฺเห ทิสฺวา ปุจฺฉิสฺสตี, อถสฺส
มม จกฺขุณฺํ ปรีหิณฺณาวิ อโรเจยฺยาถ; โส มยฺหํ สนฺติกั กถฺจิทฺเว

๑. จกขุपालตเถรวตฺถ ๑๓

ปหิณฺสีสุตฺติ; เตน สทฺธิ อากฺขณฺสีสุตฺตมิ; คฺคุมฺเห มม วจเนน
ทสพลญฺจ อสีติมหาเถเร จ วนฺทถาติ เต อญฺโยเชติ ฯ เต เถรํ
ขมาเปตฺวา อนฺโตะคามํ ปวิสีสุ ฯ มนฺุสฺสา เต นิสีทาเปตฺวา ภิกฺขุ
ทตฺวา “กึ ฆนฺเต อญฺยานํ คมนากาโร ปญฺญาตตีติ ฯ “อาม
อุปาสกา, สตฺถารํ ทฺฐจฺจกามมหาติ ฯ เต ปฺนปฺนํ ยาจิตฺวา เตสํ
คมนนฺทเมว ญตฺวา อนฺุคฺนตฺวา ปรีเทวิตฺวา นีวตฺตีสุ ฯ เตปี
อนฺุพฺพุเพน เซตวนํ คนฺตฺวา สตฺถารญฺจ มหาเถเร จ เถรสฺส
วจเนน วนฺทิตฺวา ปฺนทิวเส, ยตฺถ เถรสฺส กนิฏฺโจ วสตี; ตํ
วีสึ ปิณฺฑทาย ปวิสีสุ ฯ กุฏุมฺพิโก เต สญฺชานิตฺวา นิสีทาเปตฺวา
กตปฏฺิสนฺุถาโร, “ภาตฺิกตฺเถโร เม กุหิณฺติ ปุจฺฉิ ฯ อถสฺส
เต ตํ ปวตฺตี อารโจะสุํ ฯ โส เตสํ ปาทมฺุเล ปวฏฺฺเณนฺโตะ
โรทิตฺวา ปุจฺฉิ “อิทานิ ฆนฺเต กึ กาทพฺพนฺุติ ฯ “เถโร อิโต
กสฺสจฺจ คมนํ ปจฺจาสีสตี, คตกาเล เตน สทฺธิ อากฺมิสฺสตีติ ฯ
“อํ เม ฆนฺเต ภาคิเนยฺโย ปาลีโต นาม, เอตํ เปเสถาติ ฯ
“เอวํ เปเสตฺุ น สกฺกา, มคฺเค ปรีปฺนฺุโถ อตฺถิ, ปพฺพาเซตฺวา
เปเสตฺุ วฏฺฐตีติ ฯ “เอวํ กตฺวา เปเสถ ฆนฺเตติ ฯ อถ นํ
ปพฺพาเซตฺวา อทฺถมมาสมตฺุตํ จีวรคฺคหณฺาทีนํ สิกฺขาเปตฺวา มคฺคํ
อาจิกฺขิตฺวา ปหิณฺสีสุ ฯ โส อนฺุพฺพุเพน ตํ คามํ ปตฺวา คามทฺวาร
เอกํ มหฺลลกํ ทิสฺวา “อิมํ คามํ นิสฺสาย โกจฺจ อารญฺญโก
วิหาโร อตฺถีติ ปุจฺฉิ ฯ “อตฺถิ ฆนฺเตติ ฯ “โก ตตฺถ วสตีติ ฯ
“ปาลีตตฺเถโร นาม ฆนฺเตติ ฯ “มคฺคํ เม อาจิกฺขเถาติ ฯ “โกสิ

๑. จกขุपालตเถรวตฺถ ๑๔

ตฺวํ ภนฺเตติ ฯ “เถรสฺส ภากิเนยฺโยมฺหิตี ฯ อถ นํ คเหตฺวา วิหารํ
เนลฺลิตฺติ ฯ โส เถรํ วนฺทิตฺวา อทฺตมมาสมตฺตํ วัตตปฏฺิวตฺตํ กตฺวา
เถรํ สมนฺมา ปฏฺิจฺจกิตฺวา “ภนฺเต มาตฺตลกฺกฺกมฺปิโก เม ตุมฺหากํ
อาคมณํ ปจฺจาสิสฺสตี; เอถ, กจฺจมาตี อาห ฯ “เตนฺหิ เม ยญฺจิกโกฏฺฐิ
คณฺหาหิตี ฯ โส ยญฺจิกโกฏฺฐิ คเหตฺวา เถเรน สทฺธิ อนุโตคามํ ปาวิสิ ฯ
มนุสฺสสา เถรํ นิสฺสีทาเปตฺวา “กึ ภนฺเต คมนากาโร โว ปญฺยาตตีติ
ปฺจฉิสฺสุ ฯ “อาม อุปาสกา, กนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิสฺสามิตี ฯ เต
นानปฺปการเณ ยาจิตฺวา อลภฺนตา เถรํ อุยฺโยเชนฺตา อุปทฺตปถํ
กนฺตฺวา โรทิตฺวา นีวตฺตีสุ ฯ สามเณโร เถรํ ยญฺจิกโกฏฺฐิยา อาทาย
กจฺจนฺโต อนุตรามกฺเค อญฺวิยํ สงฺกญฺจนฺครํ นาม เถเรน อุปนิสฺสาย
วฺตฺตปฺพพฺพคามํ สมนฺปาปฺถนิตฺติ ฯ โส ตโต นิกฺขมิตฺวา อรณฺเณ คายิตฺวา
ทารุณิ อุทฺทรรนฺตฺติยา เอกิสฺสสา อิตฺถิยา คีตฺสทฺทํ สุตฺวา สเร
นินิตฺตํ คณฺหิ ฯ

อิตฺถิสฺสทฺโท วิย หิ อญฺโฆ สทฺโท ปุริสํ สกฺลสรฺริ
ผริตฺวา จาตุํ สมนฺตโต นาม นตฺถิ ฯ เตนาห ภควา “นาหํ ภิกฺขเว
อญฺญํ เอกสฺสทฺทมฺปิ สมนฺปสฺสามิ, โย เอวํ ปุริสฺสส จิตฺตํ ปรียาทาย
ตฺถิจฺจตี; ยถฺยิทํ ภิกฺขเว อิตฺถิสฺสทฺโทติ ฯ

สามเณโร ตตฺถ นินิตฺตํ คเหตฺวา ยญฺจิกโกฏฺฐิ วิสฺสชฺเชตฺวา
“ตฺถิจฺจ ตาว ภนฺเต, กิจฺจํ เม อตฺถิตฺติ ตสฺสา สนฺตีกํ คโต ฯ
สา ตํ ทิสฺวา ตุมฺหิ อโหสิ ฯ โส ตาย สทฺธิ สึลวิปฺตฺตี ปาปฺถนิตฺติ ฯ

๑. จกขุपालตเถรวตถุ ๑๕

เถโร จินุเตสิ “อิทานเวโก คีตสทโท สฺยิตถ, โส จ โข
อิตุถิยา, สามณเโรปี จิรายติ, โส สีลวิปตุตี ปตุโต ภวิสฺสตีติ ฯ
โสปี อตฺตโน กิจจํ นิฏฺฐาเปตฺวา อาคนฺตฺวา “คจฺฉาม ภนฺเตติ
อาห ฯ อถ นํ เถโร ปุจฺฉิ “ปาโป ชาโตสิ สามณฺเระติ ฯ โส
ตุณฺหิ หุตฺวา ปฺนปฺปฺนํ ปุฏฺฐโสปิ น กิณฺจि กเถสิ ฯ อถ นํ เถโร
อาห “ตาทิเสน ปาเปน มม ยฺยฺจิกโกฏฺฐิคฺคหณฺนกิจฺจํ นตฺถีติ ฯ โส
สํเวคปฺตฺโต กาสายานิ อปเนตฺวา คิหิณิยาเมน ปริทฺหิตฺวา
“ภนฺเต อหํ ปุพฺเพ สามณเโร, อิทานิ ปนฺมฺหิ คิหิ ชาโต;
ปพฺพชนฺโตปีจําหํ น สทฺธาย ปพฺพชิตฺ, มคฺคปริปฺนถฺภเยน ปพฺพชิตฺ;
เอถ, คจฺฉามาติ อาห ฯ “อาวุโส คิหิปาโปปี สมณปาโปปี
ปาโปเยว; ตฺวํ สมณภาเว จตฺวาปี สีลมตฺตํ ปุเรตฺถํ นาสกฺขิ;
คิหิ หุตฺวา กิณฺนาม กถฺยาณํ กริสฺสสิ; ตาทิเสน ปาเปน มม
ยฺยฺจิกโกฏฺฐิคฺคหณฺนกิจฺจํ นตฺถีติ ฯ “ภนฺเต อมนุสฺสฺสปทฺฐโต มคฺโค,
คฺมุเห จ อนฺธา, ถถํ อิธ วสิสฺสเถติ ฯ อถ นํ เถโร “อาวุโส
ตฺวํ มา เอวํ จินฺตฺยิ, อิเชว เม นิปฺชชิตฺวา มรฺนตฺตฺสาปี อปฺราปฺริ
ปวฺภูณฺนตฺตฺสาปี, ตยา สทฺธิ คมนํ นาม นตฺถีติ วตฺวา อีมา
กาถา อภาสิ

“หนุททำ หตจกขุสุมิ	กนฺตารทฺธานมาคฺโต,
สยมาโน น คจฺฉามิ;	นตฺถิ พาเล สหายตาฯ
หนุททำ หตจกขุสุมิ	กนฺตารทฺธานมาคฺโต
มริสฺสามิ, โน คมิสฺสามิ;	นตฺถิ พาเล สหายตาติ ฯ

๑. จกขุपालตฺเถรวตฺต ๑๖

ตํ สุตฺวา อิตโร สํเวคชาโต, “ภาริยํ วต เม สาหสิกํ อนนฺจจวิกํ
กมฺมํ กตฺนฺติ พาทา ปคฺคยฺห กนฺทฺนฺโต วนสณฺฑํ ปกฺขนฺทิตฺวา
ตถา ปกฺกนฺโต ว อโหสิ ฯ

เถรสฺสาปี สีสฺเตเชน สฺมุจฺจโยชนายามํ ปณฺณาสโยชนวิตถตํ
ปณฺณรตโยชนพหฺลํ ชยสฺมฺนปฺปผวณฺณํ นิสฺสีทฺนฺนุจฺจนกาเลสุ
โอนมฺนฺนฺนมนปกตฺกํ สกฺกสฺส เทวราชสฺส ปณฺฑุกมฺพลตฺติลาสนํ
อุณฺหาการํ ทสฺเสสิ ฯ สกฺโก “โก นฺุ โข มํ จานา จาเวตฺตกาโมติ
โอโโลเกนฺโต ทิพฺพเพน จกฺขุนา เถรํ อทุทส ฯ

เตนาหุ โปราณา

“สฺหสฺสเนตฺโต เทวฺนฺโต ทิพฺพจกฺขุํ วิโสธฺย
‘ปาปครฺหิ อยํ ปาโล อาชีวํ ปรีโสธฺย’,
สฺหสฺสเนตฺโต เทวฺนฺโต ทิพฺพจกฺขุํ วิโสธฺย
‘ชฺมมฺครุโก อยํ ปาโล นิสฺสินฺโน สาสเน รโตติ ฯ

อถสฺส เอตทโหสิ “สจฺหาํ เอวรูปสฺส ปาปครฺหิโน ชฺมมฺครุสฺส
อฺยฺยสฺส สนฺตฺกํ น คมิสฺสามิ, มุทุชา เม สตฺตฺชา ผลฺยฺย;
คมิสฺสามิสฺส สนฺตฺกนฺติ ฯ ตโต

สฺหสฺสเนตฺโต เทวฺนฺโต เทวราชสฺส

ตํขณฺเนน อากนฺตฺวา, จกฺขุपालํ อุปาถมิ ฯ

อุปกนฺตฺวา จ ปนฺ เถรสฺสาวิทุเร ปทสทฺทํ อกาสิ ฯ อถ นํ เถโร
ปฺุจฺฉิ “โก เอโสติ ฯ “อหํ ฆนฺเต อทุธิโกติ ฯ “กุหิ ยาสิ อุปาถกาติ ฯ
“สาวตฺถิยํ ฆนฺเตติ ฯ “ยาหิ อาวุโสติ ฯ “อฺยฺโย ปนฺ ฆนฺเต กุหิ

๑. จกขุपालตเถรวตฺถ ๑๗

คมิสฺสตีติ ฯ “อหังปี ตตฺถเอว คมิสฺสามีติ ฯ “เตนหิ เอกโต ว คจฺฉาม
ภนฺเตติ ฯ “อหัง ทุพฺพโล, มยา สทฺธิ คจฺฉนฺตสฺส ตว ปปฺปโย
ภวิสฺสตีติ ฯ “มยฺหัง อจฺจาโยกั นตฺถิ; อหังปี อยฺเยน สทฺธิ คจฺฉนฺโต
ทสฺส ปุณฺณกิริยาวตฺถุสฺส เอกัง ลภิสฺสามิ; เอกโต ว คจฺฉาม ภนฺเตติ ฯ
เถโร “เอโส สปฺปริโส ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา “เตนหิ ยญฺฉิโกฏฺฐิ
คณฺห อุปาสกาติ อาท ฯ สกฺโก ตถา กตฺวา ปจฺวี สงฺขิปฺนฺโต
สายนฺนสมเย เขตฺวานํ สมฺปาเปสิ ฯ เถโร สงฺขปฺณวาทิสทฺเท สุตฺวา
“กตฺเถโส สทฺโทติ ปุจฺฉิ ฯ “สาวตฺถิโย ภนฺเตติ ฯ “มยฺ คมนกาเล จิเรน
คมิมหาติ ฯ “อหัง อุชฺชกฺคํ ชานามิ ภนฺเตติ ฯ ตสฺมี ขณฺเณ เถโร
“นายนํ มนุสฺโส, เทวตา ภวิสฺสตีติ สลฺลภฺเขสิ ฯ

สทฺสเนตฺโต เทวินฺโท เทวราชสิริโร

สงฺขิปฺตฺวาน ตํ มคฺคํ จิปปํ สาวตฺถิมาคมิ ฯ

โส เณฺสเสวตฺถาย กนิฏฺฐกฺกุณฺมพิเณน การิตํ ปณฺณสาถํ เนตฺวา
ผลเก นิสิตฺทาเปตฺวา ปิยสหายวณฺณเณน ตสฺส สนฺตึกํ คนฺตฺวา
“สมฺม ปาลาติ ปกฺโกสิ ฯ “กึ สมฺมาติ ฯ “เณฺสส อากตฺถาวํ
ชานาสีติ ฯ “น ชานามิ, กึ ปน เถโร อากโตติ ฯ “อาม สมฺม,
อิทานาหัง วิหารํ คนฺตฺวา เถโร ตยา การิตปณฺณสาถายํ นิสินฺนํ
ทิสฺวา อากโตมฺหิตี วตฺวา ปกฺกามิ ฯ กุณฺมพิโกปี วิหารํ คนฺตฺวา
เถโร ทิสฺวา ปาทฺมุเล ปวณฺณนฺโต โรทิตฺวา “อิทํ ทิสฺวา
อหัง ภนฺเต ตุมฺหากํ ปพฺพชิตฺตํ นาทาสินฺนิตฺวาทีนํ วตฺวา เทว
ทาสทฺทารเก ภูชิสฺเส กตฺวา เณฺสส สนฺติเก ปพฺพาชตฺวา

๑. จกขุपालตเถรวตฺถ ๑๘

“อนุโตคามโต ยาคุกตฺตาทินี อหริตฺวา เถรี อุปฏฺฐหถาติ
ปฏฺฐิปาทฺเถสิ ฯ สามณฺเระรา วตฺตปฏฺฐิวตฺตํ กตฺวา เถรี อุปฏฺฐหิสิ ฯ

อถกทิวสํ ทิสาวาสินอ ภิกฺขุ “สตฺถาริ ปสฺสิสฺสสามาติ
เชตวนํ อากนฺตฺวา สตฺถาริ วนฺทิตฺวา อสีติมหาเถเร ทิสฺวา
วิหารจาริกํ จรณฺตา จกขุपालตเถรสฺส วสนนฺฎฺจานํ ปตฺวา “อิทฺปิ
ปสฺสิสฺสสามาติ สายํ ตทภิกฺขุขา อหฺลํ ฯ ตสฺมี ขณฺเ มหामโฆ
อุฏฺฐหิ ฯ เต “อิทานิ สายณฺจ, เมโฆ จ อุฏฺฐิตอ, ปาโต ว
อากนฺตฺวา ปสฺสิสฺสสามาติ นินฺวตฺตีสฺส ฯ เทโว ปจฺมยาเม วสฺสิตฺวา
มชฺฌิมยาเม วิคโต ฯ เถโร อารทฺธวิริโย อัจฉณฺจกมฺโน;
ตสฺมา ปจฺฉิมยาเม จงฺกมนํ โอตฺริ ฯ ตทา ปน นววฺฏฺจาย
ภุมิยา พหุ อินฺทโคปกา อุฏฺฐหิสิ ฯ เต เถเร จงฺกมนฺเต,
เยภฺยเยน วิปฺชชีสิ ฯ อนฺเตวาสิกา เถรสฺส จงฺกมนนฺฎฺจานํ กาลสฺเสว
น สมฺมชฺชีสิ ฯ อิตฺเร ภิกฺขุ “เถรสฺส วสนนฺฎฺจานํ ปสฺสิสฺสสามาติ
อากนฺตฺวา จงฺกมเน ปาณเก ทิสฺวา “โก อิมสฺมี จงฺกมตฺติ
ปฺจฉีสฺส ฯ “อมฺหากํ อุปฺชฌาโย ภนฺเตติ ฯ เต อุชฺฌายีสฺส “ปสฺสถ
สมณฺสฺส กมฺมํ; สจกฺขุกาเล นินฺชชิตฺวา นินฺททายนฺโต กิณฺจิ
อกตฺวา, อิทานิ จกขุวิกถกาเล ‘จงฺกมามีติ เถตฺตเก ปาณ
มาเรสิ; ‘อตุถํ กริสฺสามีติ อนฺตุถํ อกริตฺติ ฯ อถ เต คนฺตฺวา
ตถาคตฺสฺส อารอฺเจสิ ‘ภนฺเต จกขุपालตเถโร ‘จงฺกมามีติ พหุ
ปาณเก มาเรสิติ ฯ “กึ ปน โส ตุมฺเหหิ มารนฺโต ทิฏฺฐโตติ ฯ “น

๑. จกขุपालตฺเถรวตฺถุ ๑๕

ทิฏฺฐโ จ ฆนฺเตติ ฯ “ยถา ตุมฺเห ตํ น ปสฺสธ; ตถา โสปี เต
ปาณเ น ปสฺสติ, จีณาสวานํ มรณเจตนา นาม นตฺถิ ภิกฺขเวติ ฯ
“ฆนฺเต อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสเย สติ, กสฺมา อนุโร ชาโตติ ฯ
“อตุตฺตนา กตฺกมฺมวเสน ภิกฺขเวติ ฯ “กั ปน ฆนฺเต เตน กตฺนฺติ ฯ
“เตนหิ ภิกฺขเว สุณฺณถ:

อตีเต พาราณสียํ พาราณสีราชา รชฺชํ การณฺเต, เอโก
เวชฺโช ความนิคม จริตฺวา เวชฺชกมฺมํ กโรนฺโต เอกํ จกฺขุทฺทพฺปลํ
อิตฺถิ ทิสฺวา ปุจฺฉิ “กัณฺเต อผาสฺกนฺติ ฯ “อกุจฺฉิหิ น ปสฺสสามีติ ฯ
“ภเสชฺชนฺเต กริสฺสามีติ ฯ “กโรหิ สามีติ ฯ “กั เม ทสฺสสีติ ฯ
“สเจ เม อกุจฺฉิ น ปากตฺิกานิ กาคฺคํ สกฺขิสฺสตี, อหฺนฺเต สทฺธิ
ปฺตฺตฺธิตฺทาหิ ทาสี ภวิสฺสามีติ ฯ โส “สาธฺตฺติ ภเสชฺชํ สํวิทฺหิ ฯ
เอกภเสชฺเชเนว อกุจฺฉิ น ปากตฺิกานิ อหฺลํ ฯ สทา จินฺเตติ “อหํ
เอตฺสส ‘สปฺตฺตฺธิตฺทา ทาสี ภวิสฺสามีติ ปฏฺิจานี, น โข ปน มํ
สณฺเหน สมฺมาจริสฺสตี, วณฺเจตฺตฺสามิ นนฺติ ฯ สทา เวชฺเชนาคนฺตฺวา
“กัทิสํ ภทฺเทติ ปุจฺฉา, “ปฺพเพ เม อกุจฺฉิ น โลกํ รุชฺชิสฺสุ,
อิทานิ อติเรกตรํ รุชฺชนฺตีติ อหา ฯ เวชฺโช “อโย มํ วณฺเจตฺวา
กิลฺลจฺจ อทาตฺกามา, น เม เอตฺยา ทินฺนภตฺติยา อตุโธ, อิทานิ
ตํ อนฺธํ กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เคหํ คนฺตฺวา ภริยา ย ตมฺตฺถํ
อาจิกฺขิ ฯ สทา ตฺถนฺหิ อโหสิ ฯ โส เอกํ ภเสชฺชํ โยเชตฺวา ตสฺสา
สฺนตฺกํ คนฺตฺวา “ภทฺเท อิมํ ภเสชฺชํ อณฺชาหิตี อณฺชาเปสิ ฯ เทว
อกุจฺฉิ น ทิปฺสฺชา วิย วิชฺฌายีสฺสุ ฯ โส เวชฺโช จกฺขุปาโล อโหสิ ฯ

๑. จกขุपालตเถรวตถุ ๒๐

“ภิกขเว ตทา มม ปุตุเตน กตกมมํ ปจจโต ปจจโต
อนุพนฺธิ, ปาปกมมํ หิ นามตํ ฐรํ วหโต พลิวททสฺส ปทํ จกกํ วย
อนุกจฺจตีติ อิทํ วตถุํ กเถตฺวา อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ปตฺติจฺจาปีตมตฺตีกํ
สาสนํ ราชมุทฺทาย ลณฺณนฺโต วย ฐมฺมราชา อิมํ คาถมาห

“มโนปุพฺพวงฺคมา ฐมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา;
มนสา เจ ปทฺฐเจน ภาสติ วา กโรติ วา,
ตโต นํ ทฺถุขมเนวติ จกฺกํว วหโต ปทฺนฺติ ฯ

ตตถ “มโนติ กามาวจรกุสลาทีเกทํ สพฺพมปิ จตฺตุมิกจิตฺตํ ฯ
อิมสฺมี ปน ปเท ตทา ตสฺส เวชฺชสฺส อุปฺปนฺนจิตฺตวเสน
นียมียมานํ ววตฺถาปิยมานํ ปริจฺจิชฺชมานํ, โทมนสฺสสทฺทํ ปฏฺิฆ-
สมฺปยุตฺตํ จิตฺตเมว ลพฺภติ ฯ ปุพฺพวงฺคมาติ: เตน ปจฺมคามินา
หุตฺวา สมฺนฺนาคตา ฯ ฐมฺมาติ: คุณเทสฺนาปริยตฺตนิสฺสตฺตนิชฺชีวเสน
จตฺตาโร ฐมฺมา นาม ฯ เตสุ

“น หิ ฐมฺโฆ อฐมฺโฆ จ อุโฆ สมฺวิปาทีน,
อฐมฺโฆ นิริยํ เนติ ฐมฺโฆ ปาเปติ สุกฺคตินฺนฺติ

อัยํ คุณฐมฺโฆ นาม ฯ “ฐมฺมํ โว ภิกขเว เทเสสฺสามิ
อาทิกฺลฺยาณนฺติ อัยํ เทสฺนาฐมฺโฆ นาม ฯ “อิธ ปน ภิกขเว
เอกจฺเจ กุลปุตฺตา ฐมฺมํ ปริยาปฺณนฺติ สุตฺตํ เคยฺยนฺติ อัยํ
ปริยตฺตฐมฺโฆ นาม ฯ “ตสฺมี โข ปน สมเย ฐมฺมา โหนฺติ,
ขนฺธา โหนฺตีติ อัยํ นิสฺสตฺตฐมฺโฆ นาม ฯ นิชฺชีวฐมฺโฆติปิ เอเสว

๑. จกขุपालตฺเถรวตฺถ ๒๑

นโย ๑ เตสุ อิมสฺมี จาเน นิสฺสตฺตนิชฺชิวรฺมโม อธิปฺเปโต ๑ โส
อตุโต ตโย อรูปิโน ขนฺธา “เวทนากุขฺนโร สณฺณากุขฺนโร
สงฺขารกุขฺนโรติ ๑ เอเต หิ, มโน ปุพฺพกโม เอเตสนฺติ มโน-
ปุพฺพกมา นาม ๑ “กถํ ปเนเตหิ สทฺธิ อิกวตฺถโก อิการมฺมโม
อปุพฺพํ อจฺริมํ อิกกฺขณฺเน อฺปฺปชฺชมาโน มโน ปุพฺพกโม
นาม โหตีติ ๑ อฺปฺปาทปฺปจฺจยตฺถเนน ๑ ยถา หิ พหุสุ อิกโต
คามฆาตาทิกมฺมานิ กโรนฺเตสุ, “โก เตสํ ปุพฺพกโมติ วุตฺเต,
โย เตสํ ปจฺจโย โหติ, ยํ นิสฺสาย เต ตํ กมฺมํ กโรนฺติ; โส
ทตฺโต วา มตฺโต วา “เตสํ ปุพฺพกโมติ วุจฺจติ; เอวํ สมฺปทมิทํ
เวทิตพฺพํ ๑ อิติ อฺปฺปาทปฺปจฺจยตฺถเนน มโน ปุพฺพกโม อีเตสนฺติ
มโนปุพฺพกมา ๑ น หิ เต, มเน อฺนุปฺปชฺชนฺเต, อฺปฺปชฺชิตฺตํ สกฺโกนฺติ ๑
มโน ปน, อิกจฺเจสุ เจตฺสึเกสุ อฺนุปฺปชฺชนฺเตสุปิ, อฺปฺปชฺชติเยว ๑
อธิปฺตีวเสน ปน มโน เสฏฺโฐ อีเตสนฺติ มโนเสฏฺฐา ๑ ยถา
หิ โจราทินํ โจรเชฏฺฐกาทโย อธิปฺติโน เสฏฺฐา; ตถา เตสมฺปิ
มโนติ มโนเสฏฺฐา ๑ ยถา ปน ทารุอาทึหิ นิปฺพนฺนานิ ตานิ
ตานิ ภาณฺทานิ ทารุมาทึนินิ นาม โหนฺติ; ตถา เอเตปิ มนโต
นิปฺพนฺนตฺตา มโนมยา นาม ๑ **ปทฺถุเจนาติ:** อากนฺตฺเกหิ อภิชฺฌาทีหิ
โทเสหิ ปทฺถุเจเนน ๑ ปกตฺติมโน หิ ภาวฺคจิตฺตํ ๑ ตํ อปฺปทฺถุจํ, ยถา
หิ ปสนฺนํ อุกกํ อากนฺตฺเกหิ นีลาทีหิ อฺปฺกุกฺกิลฺลิจํ นีโลทกาทึเกทํ
โหติ, น จ นวํ อุกกํ นาปี ปุริมํ ปสนฺนอุทกเมว; ตถา ตมฺปิ
อากนฺตฺเกหิ อภิชฺฌาทีหิ โทเสหิ ปทฺถุจํ โหติ, น จ นวํ จิตฺตํ,

๑. จกขุपालตฺเถรวตฺถ ๒๒

นาปี ปุริมํ ภวฺจจิตฺตเมว ฯ เตนาห ภควา “ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว
จิตฺตํ ฯ ตถจ โข อากนฺตเกหิ อุปกฺกิเลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺจนฺติ ฯ เอวํ
มนสา เจ ปทฺฐเจเน ฯ ภาสตี วา กโรติ วาติ: โส ภาสมานโน
จตุพฺพิธํ วจิทฺตจฺริตเมว ภาสตี, กโรนฺโต ติวริธํ กายทฺตจฺริตเมว
กโรติ, อภาสนฺโต อกโรนฺโต ตาย อภิชฺฌาทีหิ ปทฺฐจมานสตาย
ติวริธํ มโนทฺตจฺริตํ ปุเรตี ฯ เอวมสฺส ทส อกฺขลกมฺมปถา ปาริปุรี
คจฺจนฺติ ฯ ตโต นํ ทฺตขมเนวตฺตีติ: ตโต ติวริทฺตจฺริตโต ตํ ปุคฺคํ
ทฺตขมเนวติ: ทฺตจฺริตานุภาเวเน จตฺตฺส อปาเยสฺส วา มนฺตฺสเสสฺส
วา ตมตฺตภาวํ คจฺจนฺตํ กายวตฺตจฺมปิ อิตฺรวตฺตจฺมปิตี อิมินา
ปริยาเยเน กายิกเจตฺตํ วิปากทฺตขํ อนฺนคจฺจติ ฯ ยถากิ ? จกฺกํ ว
วหโต ปทฺนติ: ฐเร ยุตฺตสฺส ฐริ วหโต พฺลิวทฺตสฺส ปทํ จกฺกํ
วีย ฯ ยถา หิ โส เอกํปี ทิวสํ เทวปี ปถจปี ทสปี อทฺตมาสํปี
วหนฺโต จกฺกํ นีวตฺเตตฺตํ ชหิตฺตํ น สกโกติ; อถวสฺส ปุโรโต
อติกฺกมฺนตฺสส ยุกํ คีวํ พาทฺติ, ปจฺจโต ปฏิกฺกมฺนตฺสส จกฺกํ
อูรมํสํ ปฏินฺนติ; อิเมหิ ทฺวีหิ การเณหิ พาทฺนตํ จกฺกํ ตสฺส
ปทานุปทิกํ โหนฺติ, ตเถว มนสา ปทฺฐเจเน ตีณิ ทฺตจฺริตานิ
ปุเรตฺวา จิตฺตํ ปุคฺคํ นีรยาทีสฺส ตตฺถ ตตฺถ คตฺตจฺจเนสฺส
ทฺตจฺริตมฺลกํ กายิกมฺปิ เจตฺติกมฺปิ ทฺตขํ อนฺนพฺนตฺตีติ ฯ

กาถาปริโยसानเ ตีสสทฺสสา ภิกฺขุ สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ
ปาปฺณีสฺส ฯ สมปตฺตปริสายปี เทสณา สาทฺตติกา สผลา อโหสีตี ฯ

จกขุपालตฺเถร วตฺถ ฯ